ASPECTE PRIVIND ECHIVALAREA TERMENILOR FITONIMICI ÎN VECHILE VERSIUNI BIBLICE ROMÂNEŞTI*

DRD. ANUȚA-RODICA CIORNEI
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
anna1978rodica@yahoo.com

Résumé: L'article vise à éclairer des aspects concernant la langue du texte sacré dans son évolution, en poursuivant de près la modalité par laquelle les noms de plants ont été traduits, illustrant les procédés utilisés par les traducteurs dans certaines situations, par la comparaison textuelle des versions successives du texte biblique, en commençant par les versions partielles jusqu' aux celles intégrales. La finalité est celle de réléver les identités, les parallélismes et les non concordances des deux langues impliquées: la langue source et la langue cible.
Mots-clés: la *Bible*, traduction, synonymie, métonymie, synecdoque, structures binaires, le changement de l'unité de traduction, traduction obscure, fidélité, littéralisme

Pornim, în studiul de faţă, de la afirmaţia lui Bell (2000: 75) cu privire la calitatea traducerii de a fi în acelaşi timp şi proces şi produs, fapt relevat metaforic printr-o comparaţie simplă a textului-sursă cu un cub de gheaţă, trecut prin numeroase prefaceri în actul propriu-zis al traducerii: „În timpul procesului de traducere, cubul este topit. În stare lichefiată, fiecare moleculă îşi schimbă locul şi relaţia sa cu celelalte molecule se modifică. Apoi începe procesul de formare a textului în cealaltă limbă. Unele molecule scapă, altele umplu spaţiile goale pentru a repara structura, însă aceste reparaţii sunt invizibile. Textul este recreat în a doua limbă ca un cub de gheaţă nou, diferit şi totuşi la fel".

Cercetarea de faţă, justificată, mai întâi, de absenţa unor studii şi lucrări ştiinţifice temeinice cu privire la numele de plante în tradiţia biblică românească, iar în al doilea rând de pura curiozitate filologică de a afla cum s-a format şi cum a evoluat acest segment al vocabularului biblic pe care, în parte, îl întrebuinţăm şi astăzi, îşi propune să prezinte câteva aspecte ale modului în care au fost preluate numele de plante în versiunile biblice româneşti.

Identificarea inovaţiilor semantice, sesizarea treptelor de evoluţie a acestora, reflectarea problemelor de echivalare şi de identificare a numelor de plante în textele sacre, sesizarea unor nuanţări subtile sunt posibile numai prin comparaţia textuală a

* This work was supported by the the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 [grant POSDRU/88/1.5/S/47646].

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

variantelor succesive ale Bibilei. Astfel, corpusul de nume de plante utilizat a fost alcătuit pe baza unor traduceri integrale sau parțiale ale Bibliei în limba română: *Palia de la Orăștie* (PO), *Psaltirea Șcheiană* (PS), *Psaltirea Hurmuzachi* (PH), *Psaltirea slavo-română* (PSV 1577), *Psaltirea slavo-română* a lui Dosoftei (D) din 1680, *Noul Testament de la Bălgrad* (NTB 1648), *Biblia de la București* (BIBL. 1688), împreună cu MS. 45 şi MS. 4389, *Biblia de la Blaj* (BIBL. 1795) şi *Biblia Sinodală* (BIBL. 1991).

Comparând textele româneşti cu originalele lor – *Septuaginta* de la Frankfurt, din 1597 (SEPT.) sau *Septuaginta* de le Veneția, din 1687 (SEPT.[2]), *Noul Testament Grecesc* (NTG) şi *Vulgata* (VULG.) –, dar şi între ele, ies la iveală identități, paralelisme şi neconcordanțe între limba sursă şi limba țintă. Ipoteza noastră de lucru a avut în vedere continuitatea traducerilor textului biblic, în sensul că fiecare traducător a ținut seama de experiența înaintaşilor, valorificând-o într-o măsură mai mare sau mai mică. De asemenea, precizăm faptul că prezentul demers este limitat, putând însă să reprezinte începutul unui studiu aprofundat şi complet al numelor de plante în tradiția biblică românească.

Privitor la procedeele la care au recurs traducătorii în actul traducerii termenilor fitonimici în limba română, ne propunem să discutăm în continuare unele aspecte legate de împrumut, calc, glose, sinonimie, metonimie, sinecdocă, structuri binare şi schimbarea unității de traducere.

1. S i n o n i m i a este prezentă în cazurile în care traducătorul, pentru a reda cel mai apropiat echivalent al celui din original, recurge la folosirea unui sinonim al acestuia. Considerată o strategie de ordin semantic (Dimitriu 2001: 100), sinonimia poate fi motivată fie de dorința de a îmbogăți vocabularul limbii țintă, fie de preocuparea de adecvare a acestuia la graiul local, care utilizează cu preponderență un anumit termen, fie de imposibilitatea în care se găseşte traducătorul atunci când trebuie să selecteze termenul ce desemnează specia din mai larga categorie a genului. De exemplu, termenul fitonimic *spin* (Ex. 22:6) este echivalat diferit în versiunile studiate: *spini* (PO, MS. 45), *mărăcini/mărăcini/mărâciuni* (MS. 4389, BIBL. 1688, BIBL. 1795), *cf.* gr. *ἀκάνθας* (SEPT.), lat. *spinas* (VULG.) 'spin, țep, ghimpe, mărăcine' (GUȚU).

La Mat. 7:16, pentru echivalarea gr. *ἀκανθῶν*, BIBL. 1688 optează pentru *ciulini*, iar NTB. 1648 şi BIBL. 1795 pentru *scai*. Potrivit LOUW-NIDA, în acest context, termenul *ἀκάνθινος, -η, -ον* (derivat din *ἄκανθα*) ar fi impus în actul traducerii precizarea că este vorba despre *cununa de spini*, făcută nu doar din *spini*, ci şi din *vița spinoasă*. Rămânând în sfera traducerii aceluiaşi termen, în toate versiunile consultate ale textului din Luc. 6:44, se preferă termenul *spin/i*, excepție făcând versiunea modernă care păstrează cu consecvență termenul *mărăcini*. În Sir. 28:27, echivalarea aceluiaşi termen se face prin termenul *spini* în toate versiunile, pentru termenul *mărăcini* optând doar BIBL. 1688.

Un alt termen este *ruta* (Luc. 11:42), o plantă aromatică cu miros pătrunzător, cu flori galbene, cunoscută la noi pentru uzul medicinal; se mai numeşte şi *virnanț*, în gr.

BDD-A19596 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

πήγανον, -ου 'rue; plante à feuilles grasses' (BAILLY), lat. *ruta*, *-ae* 'rută, virnanţ; plantă cu gust foarte acru' (GUŢU). Vechile ediţii româneşti echivalează astfel: *rută* (NTB. 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795), în timp ce în BIBL. 1991, versiune care merge pe linia bibliei traduse din greacă şi revizuite după textul ebraic Vasile Radu şi Gala Galaction (1938), termenul este echivalat printr-un sinonim, probabil regional, *untariţă* (*untişor*), numele sugestiv al plantei putând fi asociat cu accepţia termenului latinesc: *plantă cu frunze grase*. De asemenea, de o echivalare printr-o sinonimie parţială putem vorbi şi în cazul gr. *κολοκύνθη* (SEPT.) 'dovleac' (*κολοκύνθοη, -ης* 'citrouille' *cf.* BAILLY), pentru care versiunile româneşti utilizează: *tigvă* (MS. 45, BIBL. 1688, Iona 4:6, 7, 9, 10) 'numele mai multor plante târâtoare sau agăţătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene şi cu fructul de diferite forme, verde şi zemos'; *cucurbetă* (BIBL. 1795, *idem*.), termen care desemnează 'o plantă cățărătoare, cu tulpina acoperită de peri rigizi, întinsă pe pământ, cu frunze mari și aspre la pipăit, cu flori galbene și fructe mari'; *vrej* (BIBL. 1991, *idem*.). Corespondentul latinesc este termenul *hederam* (VULG.) 'iederă' (*cf.* GUŢU, *hedera*, *-ae*), tot o plantă agăţătoare, căci acesta este semul pe care îl are în vedere fiecare versiune biblică atunci când echivalează termenul din original.

2. M e t o n i m i a este un procedeu utilizat cu restrângere pentru echivalarea termenilor fitonimici în textul sacru. În lucrările de traductologie, care definesc terminologia acestui domeniu, metonimia este percepută ca un procedeu mai mult retoric care permite exprimarea unui concept prin mijlocirea altuia, cu condiţia ca între cele două concepte să existe o relaţie de tipul cauză-efect. Un exemplu sugestiv pentru ilustrarea fenomenului întâlnim în PO, unde lat. *tritici* (VULG., *cf. triticum*, *-i* 'grâu', *cf.* GUŢU), este echivalat prin termenul *pâine* (Gen. 41:49: „Aşa adună Iosif măsură multă *pâine*...''), în celelalte versiuni, în acelaşi context, fiind folosit termenul *grâu*: MS. 45, BIBL. 1688, BIBL. 1795, BIBL. 1991).

3. S i n e c d o c a este privită în lucrările despre terminologia traductologică ca un caz particular de metonimie, menită a conferi unui termen o semnificaţie particulară (Badea 2008: 122). Diferenţa dintre cele două procedee este că, în cazul metonimiei, un concept îl substituie pe un altul, între cele două instituindu-se un raport de tipul cauză-efect, iar în cazul în care se recurge la sinecdocă, întregul substituie partea sau invers; particularizând, *fructul* poate substitui *planta* şi invers. În traducerea textului sacru, utilizarea acestui procedeu de traducere se face cu predilecţie acolo unde exprimarea este una voit nuanţată, artistică, producându-se o uşoară deviere a sensului spre sfera figurată, metaforică a termenului vizat. De exemplu, în Iov 15:33, pentrua reda gr. *ὄμφαξ* (SEPT.) 'raisin vert' (*cf.* BAILLY), lat. *vinea* (VULG.), *vinea*, *-ae* 'vie, viţă-de-vie' (GUŢU), MS. 45, BIBL. 1688 optează pentru termenul *aguridă*: „să nu culeagă ca o aguridă/să să culeagă ca o *aguridă*''; BIBL. 1795: „să va culeage ca *strugurul cel acru*...''. Versiunea modernă optează pentru echivalarea termenului cu cel de *vţie*: „ca *viţa mănată* va lăsa să cadă rodul său...''. O situaţie similară se identifică în Agh. 2:20, unde pentru echivalarea gr. *τὰ ξύλα τῆς ἐλαίας* (SEPT.), lat. *lignum olivae* (VULG.), 'lemn de măslin' (GUŢU), MS. 45 şi BIBL. 1688

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza''
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

(*idem*.) folosesc structuri precum: *lêmnele maslinei/leamnele maslinii*, numele fructului substituind numele plantei (*măslin*).

4. Structurile binare[1] reprezintă un aspect interesant în echivalarea unor termeni fitonimici în textul sacru, în sensul că, raportate la textele originale, care probabil au dispus de o terminologie mai bogată, ele nu creează în limba română nici un efect de ordin expresiv, dacă aceasta a fost intenţia traducătorului. În ciuda faptului că utilizarea sinonimiei totale miza pe un efect persuasiv, rezultatul, din perspectiva cititorului, nu este cel scontat. Singurul atu al prezenţei lor este acela că evită repetiţia şi nuanţează oarecum exprimarea. Este vorba despre structura *spini şi ciulini* (MS. 45, BIBL. 1688, BIBL. 1795, BIBL. 1991, Os. 10:8) *cf.* gr. *ἄκανθαι καὶ τρίβολοι* (SEPT.) 'spini şi scaieţi' (*ἄκαντα, -ης*; *τρίβολος, -ου* 'any kind of thorny plant – thorn plant, thistle, brier', *cf.* LOUW-NIDA), lat. *lappa et tribulus* (VULG.) 'brusturele şi scaietele' (*lappa*, *-ae* 'brusture, lipan'; *tribulus (tribolus)*, *-i* 'scai, scaiete', *cf.* GUŢU). Aceeaşi structură, gr. *ἄκάνθας καὶ τρίβολος* (SEPT.[2]), lat. *spinas et tribulos* (VULG.), în care al doilea termen este învestit cu sensul de 'sărăcie', cunoaşte diferite forme de echivalare în versiunile româneşti din Gen. 3:18: *spini şi pălămidă* (BIBL. 1991, BIBL. 1795), *spini şi ciulini* (MS. 45), *mărăcini şi ciulini* (BIBL. 1688), *spini şi urzici* (PO). Pentru acest din urmă caz, Florica Dimitrescu subscrie unei intenţii de autohtonizare a traducerii (Dimitrescu 1995:62). Vorbim despre aceeaşi situaţie nu doar în cărţile Vechiului Testament, ci şi în Noul Testament. Astfel, în Evr. 6:8, fiecare versiune românească optează pentru o altă structură de echivalare: *spini şi scai* (NTB. 1648), *spini şi ciulini* (BIBL. 1688, *cf.* BIBL. 1991), *spini şi pălămide* (BIBL. 1795). Fără a şti exact valoarea cu care au fost învestiţi aceşti termeni este greu de precizat rolul lor în aceste contexte, o justificare a lor putând fiind conturată doar dacă vorbim de nivele diferite de percepere: abstract/concret. Potrivit LOUW-NIDA, soluţia salvatoare, în astfel de cazuri, ar fi folosirea unui echivalent descriptiv în actul traducerii, cu atât mai mult cu cât nu există probleme majore în a identifica un termen potrivit într-o limbă, aceste plante având o răspândire largă.

5. Schimbarea unităţii de traducere[2] este un procedeu prin care o unitate de traducere este substituită cu o alta, fără a se produce modificări radicale ale sensului enunţului, termenii implicaţi având utilitate în acelaşi domeniu: culinar/ornamental (*mărar – cimbru*, *crin – liliac*), fiind din aceeaşi sferă privind mediul de populare (*trestie – rogoz*), prezentând acelaşi efect nefast asupra mediului în care cresc (*spin – neghină*) etc. Termenul *mărar* (Mat. 23:23) pentru care optează BIBL. 1688, BIBL. 1795 (vezi şi BIBL. 1991), *cf.* gr. *ἄνηθον* (NTG), lat. *anethum* (VULG.) 'mărar' (GUŢU) este substituit, în acelaşi context, cu cel de *cimbru* 'plantă aromatică cultivată foarte mult pentru trebuinţele bucătăriei' (*cf.* DA), în NTB. 1648 (*idem*.). O situaţie similară o regăsim în Os. 14:6, unde gr. *κρίνον* (SEPT.), lat. *lilium* (VULG.) 'crin' (*cf.* BAILLY, GUŢU) este utilizat cu această formă în MS. 45, BIBL. 1688 şi BIBL. 1795, versiuni care optează pentru împrumut, dar este înlocuit cu

[1] Termenul este preluat de la Gafton (2005: 256).
[2] Terminologie preluată de la Dimitriu (2001: 94).

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

termenul *liliac* în versiunea modernă (Os. 14:6). Tot astfel, gr. *βούτομον* (SEPT.), lat. *carectum* (VULG.) 'rogoz' (GUŢU) din Iov 8:11, este echivalat cu termenul fitonimic *trestie* în versiunile MS. 45, BIBL. 1688, BIBL. 1795, dar este substituit cu termenul *rogoz* în versiunea modernă (*idem*.). Încadrăm în şirul exemplificărilor procedeului şi echivalarea gr. *βατος* (SEPT., unde *βατος, -ου* 'ronce, mûre sauvage', *cf.* BAILLY), lat. *spina* (VULG., unde *spina*, *-ae* 'spin, ţep, ghimpe, mărăcine', *cf.* GUŢU) din Iov 31:40. Astfel, dacă MS. 45 şi BIBL. 1688 optează pentru echivalarea prin *rug* iar BIBL. 1795 (*idem*.) pentru termenul *spini*, versiunea modernă schimbă unitatea de traducere, fără a modifica sensul enunţului, termenul folosit, *neghina*, desemnând tot o plantă dăunătoare, cu tulpina păroasă, cu flori roşii-purpurii. Similară se dovedeşte echivalarea gr. *κνίδη* (SEPT.) 'urzică' (*κνίδη*, *-ης* 'ortie', *cf.* BAILLY), lat. *tribulus* (VULG.) 'scai, scaiete' (GUŢU). Fidele sursei greceşti sunt MS. 45, BIBL. 1688 şi BIBL. 1795 care utilizează termenul *urzică* (Iov 31:40), în timp ce versiunea modernă (*idem*.) promovează o altă unitate de traducere, *pălămida* 'plantă cu frunze spinoase, crestate şi cu flori roşii', posibil şi datorită apelului la alte surse decât cele utilizate în studiul nostru.

6. Traducerile greşite cauzate de paronimia terminologică se întâlnesc şi la nivelul sferei fitonimice biblice, însă ele sunt destul de puţine, semnalarea lor fiind posibilă, în primul rând, datorită notei discordante pe care o fac atunci când apar într-o singură versiune în raport cu celelalte. Acesta este şi motivul pentru care ele au fost catalogate diferit de către cei care şi-au concentrat atenţia asupra lor, justificate fiind, pe de o parte, de utilizarea unor surse diferite, iar pe de altă parte de confuzii terminologice între termenii din textele sursă. De pildă, termenul *crastaveţi* (Num. 11:5) apare în toate versiunile consultate, în timp ce în MS. 4389, apare *zmochinele*. Diferenţa dintre denumiri este frapantă, motiv pentru care am ales să ne raportăm la originale. În acelaşi loc, SEPT. are *σικύους* (*σικύα*, *-ας* 'fruit de l'espèce des cucurbitacées', *cf.* BAILLY), lat. *cucumeres* (VULG.). Evident că, fiind vorba de MS. 4389, Daniil Panoneanul, căruia i-a fost atribuită traducerea acestui text biblic, a folosit în mod cert o sursă slavonă: sl. *smokvy* 'smochine'. Arvinte (1994: 41-42) pune această vizibilă discrepanţă pe seama unei confuzii făcute de traducătorul versiunii slavone între doi termeni greceşti aflaţi în relaţie de paronimie: (*ὁ) σίκυος*, *-ου* (*Cucumis sativus*) 'melone' şi *σῦκον, -ου* 'figue' (*smochină*).

7. Fidelitatea faţă de textul sursă a unor versiuni a condus la echivalări diferite ale aceluiaşi termen, respectiv la opţiuni de traducere diferite. De pildă, cunoscută fiind fidelitatea faţă de originalul grecesc a primelor traduceri româneşti (MS. 45 şi BIBL. 1688), *cf.* gr. *τέρμινθον*, *τερέβινθον* (SEPT.), (*τερέβινθος* 'térebinthe, arbre' *cf.* BAILLY), acestea au recurs la împrumut: *terevinthul* (Is. Nav. 24:26) 'arbore răşinos, care creşte pe coastele Mediteranei', în timp ce BIBL. 1795 şi BIBL. 1991 (*idem*.): *stejarul/stejariul*, *cf.* lat. *quercum* (VULG.), *cf. quercus*, *-us* 'stejar' (GUŢU), au urmat modelul Vulgatei, probabil sub influenţa motivaţiei de autohtonizare a traducerii.

8. Literalismul traducerii textului sacru sau poate neînţelegerea suficientă a mesajului textului-sursă a condus uneori la traduceri obscure, al căror

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

sens este greu de descifrat, chiar ambiguu. Un exemplu elocvent identificăm în încercarea traducătorilor de a echivala gr. *ἀπίων* (SEPT.), *cf.* BAILLY, *ἄπιος, -ου* 'poirier, poire', lat. *pyrorum* (VULG.), *pirus*, *-i* 'păr (arbore)', *cf.* GUȚU. Pentru o înțelegere adecvată a situației, redăm paralel verselete din versiunile discutate:

1 Paralip. 14:14, 15

SEPT.: *καὶ εἶπεν αὐτῶ ὁ Θεός·οὐ πορεύση ὀπίσω αὐτῶν, ἀποστρέφον ἀπ αὐτῶν καὶ παρέση αὐτοῖς πλησίον* ***τῶν ἀπίων****/ καὶ ἔσται ἐν τῶ ἀκοῦσαί σε τὴν φωνὴν τοῦ συσσεισμοῦ τῶν ἄκρων* ***τῶν ἀπίων****, τότε εἰσελεύση εἰς τὸν πόλεμον...*

VULG.: „et dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis et venies contra illos ex adverso *pyrorum*./ Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine *pyrorum*, tunc egredieris ad bellum...".

BIBL. 1688: „Și zise lui Dumnezeu: Să nu mergi denapoia lor; întoarce-te de la dânșii și vei fi lângă ei aproape de *peiri*./ Și va fi când vei auzi tu glasul sunetului marginilor *peririlor*, atunci vei întra la războiu...".

Excluzând posibilitatea unei greșeli de tipar, este greu de intuit care a fost cauza care a dus la echivalarea termenului fitonimic prin cele două forme: *peiri*/*peririlor*; în celelalte versiuni: „și vei fi lângă ei aproape de *peri*/ când vei audzi tu glasul sunetului marginilor *perilor*" (MS. 45); „aproape de *peri*... marginilor *perilor* (BIBL. 1795); „la dumbrava *duzilor*... prin vârful *duzilor*" (BIBL. 1991).

10. D i s l o c a r e a s t r u c t u r a l ă. O situație interesantă care merită menționată este legată de echivalarea, în versiunile abordate, a fitonimului *isop* (Ps. 50:8): „Stropi-mă-vei cu *isop* și mă voi curăța; spăla-mă-vei și mai vârtos decât zăpada mă voi albi" (BIBL. 1991). Dacă, așa cum s-a putut vedea anterior, unele versiuni au optat pentru împrumut (D 1680, MS. 4389, MS. 45, BIBL. 1688, BIBL. 1795), *cf.* gr. *ὑσσώπω* (SEPT.), lat. *hysopo* (VULG., Ps. 50:9), în versiunile Psaltirii, anterioare traducerilor textelor menționate mai sus, sunt preferați termeni precum: *săpunu* (PS), *sopun* (PH), *săpun* (PSV. 1577). Referitor la acest aspect, Chivu (2010, articol în curs de publicare) demonstrează că aceşti termeni sunt rezultatul unei analize greşite făcute exclusiv în limba română, prin „detaşarea"/dislocarea din *issopom* a lui *săpun*. O altă explicație ar putea fi accea ca traducătorii să fi încercat să autohtonizeze termenul prin raportarea sa la planta numită *săpunariță*/*săpunel*, *săpunioară*/*săpun*, lat. *Saponaria officinalis*, folosită în popor la spălarea și curățarea petelor. Contextul biblic permite și această interpretare, cu atât mai mult cu cât este invocată forța purificatoare a acestei plante.

11. Pe lângă situațiile deja expuse, se cuvine făcută mențiunea că nu puține sunt și cazurile în care limba română, pe lângă echivalentul grecesc al unor termeni fitonimici, a dispus și de un corespondent formal al termenului latinesc în contextul biblic respectiv (Munteanu 2008: 54). Acest aspect nu face decât să ne întărească convingerea că *Vulgata* reprezintă una dintre sursele pe care s-au întemeiat edițiile biblice românești, începând cu cele din secolul al XVI-lea și încheind cu cele contemporane. Pornind de la considerentul că plantele reprezintă o componentă importantă a vieții omului, a mediului înconjurător, numirea lor s-a

BDD-A19596 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

constituit într-o necesitate stringentă, fapt care a dus la conturarea aşa-numitului „vocabular internaţional". Consemnăm câteva dintre aceste situaţii, redând termenul fitonimic din versiunile româneşti şi echivalentul său din limba latină: *ai* (lat. *allium*, *-ii*), *aloe* (lat. *aloe*, *-es*), *archet* (lat. *arceuthinus*, *-a*, *-um*, adj.), *casie* (lat. *cassia*, *-ae*), *ceapă* (lat. *caepa*, *-ae*), *cedru* (lat. *cedrus*, *-i*), *cer* (lat. *cerrum*, *-i*), *chipru* (lat. *cypros*, *-i*), *coriandru* (lat. *coriandrum*, *-i*), *iederă* (lat. *hedera*, *-ae*), *ienupăr* (*iuniperus*, *-i*), *lăptucă* (lat. *lactuca*, *-ae*), *in* (lat. *linum*, *-i*), *isop* (lat. *hyssopus*, *-i*), *menta* (lat. *menthe*, *-ae*), *linte* (lat. *lens*, *lentis*), *mandragoră* (lat. *mandragora*, *-ae*), *măr* (lat. *malus*, *-i*), *migdal* (lat. *amygdala*, *-ae*), *mirt* (lat. *myrtus*, *-i*), *nalbă* (lat. *malva*, *-ae*), *narcis* (lat. *narcissus*, *-i*), *nuc* (lat. *nux*, *-cis*), *palmier* (lat. *palma*, *-ae*), *pepene* (lat. *pepo*, *-onis*), *pin* (lat. *pineus*, *-a*, *-um*, adj.), *platan* (lat. *platanus*, *-i*), *plop* (lat. *populus*, *-i*), *rug* (lat. *rubus*, *-i*), *salcie* (lat. *salix*, *-icis*), *sicomor* (lat. *sycomorus*, *-i*), *spin* (lat. *spina*, *-ae*), *terebint* (lat. *terebinthus*, *-i*), *ulm* (lat. *ulmus*, *-i*), *rută* (lat. *ruta*, *-ae*), *urzică* (lat. *urtica*, *-ae*), *viță-de-vie* (lat. *vitis*, *-is*), *vie* (lat. *vinea*, *-ae*) etc. Acest fenomen a fost pus pe seama „atracţiei etimologice", mai exact a presiunii pe care versiunea latinească a exercitat-o asupra celor româneşti (Munteanu 2008:128).

Concluzii

În urma celor câteva aspecte analizate mai sus privind traducerea unor fitonime bibilice în limba română, putem observa că un număr însemnat de termeni au fost împrumutaţi din textul-sursă, fiind transliteraţi, alţii fiind calchiaţi. În încercarea de a găsi cel mai potrivit echivalent în limba română pentru termenul fitonimic din textul-sursă, traducătorii s-au aflat uneori în imposibilitatea de a-l selecta pe cel mai adecvat atunci când au avut la îndemână mai multe surse.

Dincolo de apelul la originalul grecesc, latinesc sau slavon, fiecare traducere a avut în vedere şi versiunile anterioare. În funcţie de conjunctura în care s-a desfăşurat activitatea de traducere, de alternativele avute la îndemână, s-a întâmplat ca traducătorii fie să preia din opţiunile de traducere deja utilizate, fie să recurgă la altele noi, specifice realităţilor vremii. De pildă, până în secolul al XVII-lea apelul la neologisme s-a făcut exclusiv în situaţiile în care limba română nu dispunea de echivalentul potrivit.

Constrânşi de rigiditatea literalismului traducerii unui astfel de tip de text, sub impulsul modelelor (grec, slavon, latin, ebraic), traducătorii primelor versiuni biblice româneşti au dat naştere şi unor pasaje obscure al căror mesaj este greu de descifrat. În această ordine de idei, metatextualitatea s-a dovedit soluţia salvatoare, aptă de a conferi un plus de transparenţă textului, prin intermediul gloselor. Nu întâmplător, supunerea faţă de textul original a convers spre utilizarea unor structuri binare care asociază chiar termeni sinonimi, fără a reda efectul terminologiei bogate utilizate în originale.

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

Bibliografie

A. Surse

BAILLY = A. Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, édition revue par L. Séchan et P. Chantraine, Paris, 1996.

BIBL. 1688 = *Biblia de la Bucureşti (1688)*, în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars I, *Genesis*, Iaşi, 1988 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roşian, Marietta Ujică); Pars II, *Exodus,* Iaşi, 1991 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Corneliu Dimitriu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roşian, Marietta Ujică); Pars III, *Leviticus*, Iaşi, 1993 (autorii volumului: Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Eugen Munteanu); Pars IV, *Numeri*, Iaşi, 1994 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Ion Florea, Elsa Lüder, Paul Miron); Pars V, *Deuteronomium,* Iaşi, 1997 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Eugenia Dima, Elsa Lüder, Paul Miron, Petru Zugun); Pars VI, *Iosue, Iudicum, Ruth*, Iaşi, 2004 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Eugenia Dima, Doina Grecu, Gabriela Haja, Gustavo Adolfo Loria Rivel, Elsa Lüder, Paul Miron, Mioara Săcrieru Dragomir, Stela Toma); Pars XI, *Liber Psalmorum*, Iaşi, 2001 (autorii volumului: Al. Andriescu, Eugenia Dima, Gustavo Adolfo Loria Rivel, Elsa Lüder, Paul Miron).

BIBL. 1688, 2001 = *Biblia ádecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament,* tipărită întâia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti, retipărită după 300 de ani în facsimil şi transcriere, retipărită sub îngrijirea editorială a lui Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2001.

BIBL. 1795 = *Biblia de la Blaj*, ediţie jubiliară, Roma, 2000.

BIBL. 1991 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991.

D 1680, 2007 = Dosoftei, *Psaltirea de-nţăles* [...], Iaşi, 1680. Text stabilit şi studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2007.

DA = *Dicţionarul limbii române*, serie veche, Academia Română, Bucureşti, 1913-1945 (A-B, C, F-I).

GUŢU = G. Guţu, *Dicţionar latin-român*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

LOUW-NIDA = J. P. Louw, E. A. Nida, *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on semantic domains* (*electronic ed. of the 2nd edition*), United Bible Societies, New York, 1996/1989.

SEPT. = *Τῆς Θείας Γραφῆς Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἅπάντα. Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recognita et*

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

emendata, variisque lectionibus aucta et illustra, Frankofurti ad Moenum, apud Andreae Wecheli haeredes, 1597.

NTB 1648 = *Noul Testament*, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ştefan, mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 350 de ani cu binecuvântarea înalt prea sfinţitului Andrei, arhiepiscopul Alba Iuliei, Alba Iulia, 1998.

NTG = *The Greek New Testament*, Fourth Revised Edition, edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Bruce M. Metzger, United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2006.

PO 2005, 2007 = *Palia de la Orăştie 1581-1582*, I. Text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Alexandru Gafton, Sorin Guia, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi 2005; II. Studii de Alexandru Gafton şi Vasile Arvinte, Indice de Sorin Guia, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2007.

PH = *Psaltirea Hurmuzachi*, I. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu; II. Indice de cuvinte de Rovena Şenchi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS = *Psaltirea Scheiană comparată cu celelate Psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, ediţiune critică de I. A. Candrea, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate anonimă, Bucureşti, 1916.

PSV 1577 = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*, text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

SEPT.[2] = *Η Θεία Γραφή δηλαδὴ Παλαιάς καὶ Νεάς Διαθήκης ἅπάντα. Dina Scriptura nempe Veteris ac Novi Testamenti Omnia,* Veneţia, 1687.

VULG. = *Bibliorum Sacrorum juxta Vulgatam clementinam nova editio...*, curavit Aloisius Grammatica, Typis polyglotis Vaticanis, 1929.

B. Literatură de specialitate

Arvinte 1994: Vasile Arvinte, „Studiu lingvistic asupra cărţii a patra (*Numerii*) din *Biblia de la Bucureşti* (1688), în comparaţie cu Ms. 45 şi cu Ms. 4389", în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. IV, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1994.

Badea 2008: Georgiana Lungu Badea, *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2008.

Ballard 2007: Michel Ballard, *De Cicero à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Presses Universitaires du Septentrion, Lille, 2007.

Bell 2000: Roger T. Bell, *Teoria şi practica traducerii*, traducere de Cătălina Gazi, Editura Polirom, Iaşi, 2000.

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

Chivu 2010: Gh. Chivu, *Psaltirea-de la literă la spiritul textului sacru. Consideraţii asupra unui manuscris moldovenesc de la mijlocul secolului al XVII-lea*, în „Limba română", nr. 1-2, anul XX (2010) (pentru tipar).
Dimitrescu 1995: Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium Logos, Cluj-Napoca/Bucureşti, 1995.
Dimitriu 2001: Rodica Dimitriu, *Disocieri şi interferenţe în traductologie*, Editura Timpul, Iaşi, 2001.
Gafton 2005: Alexandru Gafton, *După Luther. Traducerea vechilor texte biblice*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005.
Guidère 2008: Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie. Penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain*, Groupe De Boeck, Paris, 2008.
Hoof 1991: H. Van Hoof, *Histoire de la traduction en Occident: France, Grande-Bretagne, Allemagne, Russie, Pays-Bas*, Duculot, Paris, 1991.
Margot 1979: Jean-Claude Margot, *Traduire sans trahir. La théorie de la traduction et son application aux textes bibliques*, Editions L'Age d'Homme, Lausanne, 1979.
Meschonnic 1999: Henri Meschonnic, *Poétique du traduire*, Éditions Verdier, Paris, 1999.
Munteanu 2008: Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.
Munteanu 2009: Eugen Munteanu, *Lexicalizarea în limba română a conceptelor de origine biblică*, în „Prelegeri academice", vol. VII, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2009, p. 47-60.
Newmark 1982: P. Newmark, *Approaches to Translation*, Pergamon Press, Oxford, 1982.
Nida 1964: E. A. Nida, *Toward a Science of Translating*, E. J. Brill, Leiden, 1964.
Ricoeur 2005: Paul Ricoeur, *Despre traducere*, traducere şi studiu introductiv de Magdalena Jeanrenaud, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

BDD-A19596 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)